

Frågor som väcker nyfikenhet

Vilka mått är användbara för att följa upp församlingarnas diakonala arbete? Sanna Lindström och Stig Linde har diskuterat frågan med tio pastorats kyrkoherdar. Arbetet är ett led i utvecklingen av den gemensamma kyrkostatistiken.

Hur mäter vi diakoni? Det var rubriken för vår artikel i *Svenske Kyrkotidning* nr 18/2012.¹ Där diskuterade vi olika slag av kulturer som påverkar hur man tänker om verksamhetsuppföljning och vem som är intresserad av att veta vad. Vi tog exempel på olika idébärande organisationer såsom Amnesty, Diaconia och Linköpings stadsmission. Här vill vi berätta om våra erfarenheter och reflektioner från ett projekt som kyrkokansliet i Uppsala initierat. Frågan var vilka mått, eller nyckeltal, som skulle kunna vara användbara för att följa upp församlingarnas diakonala arbete i den kyrkliga verksamhetsstatistiken. Med andra ord en utvidgning av den årliga statistiken som samlas i Svenska kyrkans statistikdatabas.² Frågan om det diakonala arbetets uppföljning inom den kyrkliga verksamhetsstatistiken är inte ny. Det finns dock en del svårigheter som gjort frågan svår att hantera.³ Några kommer vi att diskutera i den här artikeln. Men först något om projektet som genomfördes under 2012.

Nyckelpersoner

Nyckelpersonerna för att samla en övergripande statistik är kyrkoherdarna med sitt lednings- och tillsynsansvar. Med ett antal preliminära frågeområden i handen besökte vi således kyrkoherdar och i vissa fall diakoner i tio pastorat, alltifrån storstad till glesbygd, belägna i sex olika stift. Vem vill veta vad? Frågan är väsentlig. Kyrkokansliet vill samla data för att få en bild av hela Svenska kyrkan, och kunna hitta mönster, exempelvis i relation till församlingsstor-

lek och typ. Men nyttan måste också kunna vara lokal. Detta var utgångspunkten för våra besök. Vad skulle man kunna ha nytta av att samla in uppgifter om, i det egna pastoratet? Vi har också haft kontakt med stiftsdiakonerna.

Kvantitativ datainsamling blir med nödvändighet förenklande, det är dess styrka och dess svaghet. Rela-

tivt enkelt är att räkna entiteter av något slag, såsom besökare, evenemang, kronor. Notera att den hittillsvarande kyrkostatistiken redan samlar uppgifter om deltagandet i sorgegrupper för vuxna och öppna gemenskapsgrupper för vuxna. Svårare är att hitta snittytor för att med någon relevans ”mäta” processer – det som mycket av diakonal verksamhet praktiskt och också ideologiskt kännetecknas av. Insatserna är sällan standardiserade, och därför besvärliga att kategorisera på ett meningsfullt sätt. Vanan att dokumentera och utvärdera är i den församlingsdiakonala praktiken generellt sett liten. Incitamenten för en systematisk verksamhetsuppföljning är få. Någon generell plan för Svenska kyrkans diakoni finns inte. Något ”grundutbud” av diakonala verksamheter att kunna efterfråga i varje församling finns således inte.

Utifrån dessa förutsättningar är de data som nationell nivå kan samla in genom årlig statistik begränsade till i princip två slag.

- Resurser (människor, kronor) t.ex. frivilliga medarbetare, utbetalade ekonomiska bidrag, eller externa bidrag till diakonala verksamheter.
- Aktiviteter, d.v.s. processer som kan kategoriseras och räknas i något gränssnitt (besök på en institution, någon som söker kontakt, verksamhet för vissa målgrupper). Det kan handla om besökstjänst,

”Nyckelpersonerna för att samla en övergripande statistik är kyrkoherdarna”

om tillfällen när människor tar kontakt med församlingens medarbetare, om åtgärder vidtagna efter att en person sökt kontakt med församlingens medarbetare eller om grupper för barn och ungdomar.

Övriga dimensioner av församlingarnas diakonala insatser måste mätas på annat sätt, oftast med kvalitativa metoder. Fördelen med dessa är att då kan dynamiken och det kontextuella i det diakonala arbetets utformning synliggöras. Nackdelen är att med kvalitativa metoder förloras möjligheten att aggregera data vilket är ett av syftena med statistikinsamlingen som omfattar kyrkans alla församlingar. Det är den samlade bilden, om än förenklad, som är statistikmetodens styrka. Men även lokalt kan detta vara användbart, över tid. Men det finns trösklar att ta sig över, visar intervjuerna.

- Man ska hitta tid.
- Man behöver insiktsfullt acceptera och hantera mätmetodernas begränsningar.

- Man måste vara uthållig och hitta rutiner.

Det handlar även om ett lärande, som också tar tid, att använda de data som samlas in.

Definitionen av ”mätområdet”

Det är församlingens diakonala arbete som här är i fokus oavsett om det finns anställda diakoner eller inte. Det är alltså fler medarbetarkategorier än diakoner som är berörda. Men vad räknas då till församlingens diakonala arbete? Detta är en om-diskuterad fråga. Kyrkoordningens uppgiftsbeskrivningar är ju inte fyra avgränsade fält utan brukar beskrivas som dimensioner i församlings-

lerad i församlingsinstruktionen). Självklart äger många ”spontana” möten som med fog kan kallas ”diakonala” rum i människornas och lokalsamhällets vardag, men dessa är inte möjliga att kvantifiera och räkna.

När det kom till vårt förslag till definition med avgränsningar hade många av de intervjuade synpunkter. Vissa bejakade definitionen, andra föreslog alternativa verb till ”motverka sociala problem”, såsom ”möta”, ”utveckla”, ”förebygga”.

En stiftsdiakon ansåg att man reducerar församlingsdiakoni när man bara har fokus på sociala problem. Han exemplifierar med att församlingsdiakonalt arbete är hela för-

dessa. Det är en medveten satsning av diakonal art, som inte syns i vare sig barn-/ungdomsstatistiken eller i vårt förslag till statistik. Det handlar inte bara om retorik och en förhoppning om att allt församlingliv ska präglas av ett diakonalt förhållningssätt, utan också om ambitioner uttryckt i resursfördelning. Så här sa en kyrkoherde:

Vi gör allt vi kan för att integrera, inte ha speciella grupper. Alltfler i konfirmandgrupperna exempelvis har svåra livssituationer. Vi ger direkt stöd till den i en klass exempelvis som behöver det, sätter in extraresurser i grupper vi har om det finns särskilda behov, extraresurser vid läger då vi bedömer att någon behöver det. Vi har alla inom ordinarie verksamhet, men stöttar upp vid behov.

”Diakoni som avgränsat verksamhetsområde visavi Diakoni som en dimension av allt församlingsarbete”

livet som är invävd i varandra. Det innebär att det mesta som sker i en församling kan ha en diakonal dimension. Men det är hart när omöjligt att mäta i enkätform. Det som efterfrågas måste vara mer avgränsat. I vår undersökning prövade vi följande sätt att definiera det diakonala arbetet: *insatser organiserade av den aktuella församlingen med syfte att motverka sociala problem och öka livskvaliteten för de personer som berörs.*

Definitionen som inte använder religiösa uttryck väckte frågor: ”Den andliga delen ska väl inte mätas här, utan renodlat den sociala, eller ...?”

Vi menar att detta inte är en avgränsning mot vad som ibland kallas andliga frågor. Social problematik har så gott som alltid en existentiell dimension. Att bejaka detta kan vara en viktig del av församlingens insats. Däremot innebär definitionen en avgränsning: det är i och av församlingen organiserade insatser som avses. Med organiserade avses här handlingar som på något sätt är förberedda och/eller koordinerade och/eller bekräftade som en del av församlingens uppgift (ofta formu-

samlingens uppdrag, att diakonalt arbete handlar om möten och att det behöver finnas en ömsesidighet i definierandet av diakoni. En annan synpunkt är att det diakonala arbetet rymmer en dimension av ”att uppmuntra Guds folk till det som är gott”.

Det finns således ett tydligt dilemma vad gäller *Diakoni som avgränsat verksamhetsområde visavi Diakoni som en dimension av allt församlingsarbete* – ett dilemma både ideologiskt och ur mätmetodisk synpunkt. Ett exempel är om målet är att diakoni ska genomsyra allt församlingsarbete. Om vi frågar efter särskilda stödgrupper för barn och unga, exempelvis för barn i familjer med missbruk eller sorgegrupper för barn; var hamnar den ordinarie barn- och ungdomsverksamheten som i sig inkluderar barn och unga som har sociala problem? Integrering kan ju vara ett mål för en församling. Det innebär i så fall att ”ordinarie” barn- och ungdomsverksamhet kan få extraresurser om behov finns, för att möta barn och unga med särskilda behov, snarare än att enskild verksamhet anordnas för

Alla definitioner är begränsande

Definitioner har svårt att täcka in verkligheten. Vad menar vi t.ex. med frivilliga medarbetare inom det diakonala arbetet? Vi fick en fråga: Hur ser man på ungdomsledare, ledare för söndagsskolan, kvasidiakonala grupper som gudstjänstgrupp som på landsbygden också har/tar uppvaktningar som ett uppdrag? En kyrkoherde reflekterade över de ”tanter” som kokar soppa och fixar, och deras olika roller, både som mottagare och utövare av diakoni. ”Ibland är dom målgrupp för en verksamhet, ibland en resurs.” En annan kommentar var att ibland är det ju hembygdsföreningen som kokar kyrkkaffet, eller Röda Korset. Men det är samma kvinnor!

Frågan om diakonala insatser/åtgärder väckte ytterligare reflektioner:

Vad är ett ”samtal”? Om man chattar på Facebook, är det ett samtal? Ungdomar samtalar på ett delvis annat sätt.

Frågan om grupper till stöd för barn och ungdomar i utsatta situationer har som också nämnts ovan väckt reaktioner:

Egentligen är det väl inte enskilda grupper som är det mest intressant att få veta,

utan själva saken: arbetar vi medvetet diakonalt med barn och unga?

Kontextens betydelse

Några har efterlyst kompletterande uppgifter, t.ex. "Har ni fängelse/större sjukhus etc. inom ert område?" Några har också efterlyst att data om ohälsotal, stad eller land, och liknande kontextuella indikatorer bör samlas in, för att bättre kunna förstå församlingens sammanhang. En annan kyrkoherde menade att det också var viktigt att ha med en fråga om hur många tjänster det finns som arbetar med diakoni. Antalet diakontjänster och andra resurser är avgörande för att man ska kunna jämföra. Det är inte enbart församlingsstorlek som spelar in för vad man förmår i en församling. Resurserna är viktiga att ha en bild av.

Användbarheten

Det som vi sett som kanske mest intressant är att nästan samtliga intervjuade efter genomgång av frågematerialet har gett uttryck för att: "Det här kan vi ha nytta av". I samtliga fall har det funnits ett intresse av att bidra med konstruktiva förslag på förbättringar och förtydliganden i materialet. Slutsummeringen från de intervjuades har uttrycks som:

- Detta kan vi ha *användning* för. Det kan tjäna verksamhetsutvecklingen.
- När det gäller diakoniverksamheten där det saknas statistiskt underlag kan man ha en känsla i magen att verksamheten var god, men är den egentligen? Den mäts ju inte. Det är välkomnat med ett underlag för att mäta den diakonala verksamheten, så att vi kan få stöd att komma åt den.
- Man måste kunna mäta det man gör, det är viktigt för självbilden. Vem har sagt att det ska vara lätt. Det är inte lätt med gudstjänststatistiken heller.
- Det finns alltid de som är emot och behöver "övertalas", men det får man ta. "Det gäller att man "för bok" från dag ett och pratar sig samman i arbetslaget, så att också

andra än diakonernas diakonala insatser kommer med.

- Var så *tydliga* det bara går med frågeformuläret, så att materialet verkligen blir jämförbart. Inte främst för jämförelser mellan församlingar, utan för den egna församlingens jämförelse år från år: så att man, oavsett byte av personal fyller i materialet på "samma" sätt och kan dra slutsatser över tid.
- Nyckeltalen är en bra hjälp för mig som kyrkoherde och i förlängningen för församlingsborna.
- Användbart material för verksamhetsplanering och uppföljning, för kommunikation av det diakonala arbetet såväl internt i förhållande till kyrkoråd och externt i förhållande till exempelvis kommunen.

Men vi noterar också kyrkoherden i det lilla pastoratet som inte kunde se att någon där egentligen var intresserad av uppgifterna som efterfrågades. På frågan om antalet frivilliga medarbetare kunde han ange en siffra, "ett 20-tal", men ställde samtidigt frågan: "Är jag intresserad? Ja, om jag vill skryta. För vem annars skulle detta vara intressant?"

Dilemman

Insamlingen om data har inte oväntat väckt röster om problem, som förhoppningsvis går att lösa, men också dilemman, som handlar om ideologi, synsätt och som också har praktiska implikationer. Det ideologiska handlar då om synen på vad diakoni "är", där den definition av mätområde som vi föreslagit väckt reaktioner, se ovan. Men det har också handlat om synen på människor, t.ex. i frågan om människor som söker kontakt. Människor är inga offer utan har resurser, vilket osynliggörs av frågekonstruktionen – så kan kritiken mot frågan sammanfattas.

En enkät/statistikformulär kan bara täcka en begränsad del av församlingens "diakonala utövande". En kyrkoherde kommenterade:

En stor del av "dimensionerna" är annat vi gör, som inte syns här. Man vill gärna få med allt; pilgrimsvandringar som and-

lig friskvård t.ex., all dagverksamhet, musik som används i ett diakonalt syfte, gudstjänster där diakoni spelar in.

Möjliga risker

Riskerna som nämnts av kyrkoherderna handlar om tid. En kyrkoherde kunde "höra protester hos medarbetarna. Så – ju enklare desto bättre, annars får jag höra att de ska befrias från annat för att detta tar sådan tid."

En kyrkoherde funderade över mätkvaliteten och såg en risk "att man kommer att skatta siffrorna och att de då blir för höga, att man tar i, för vem vill inte känna att man är efterfrågad?" han menade också att det inte får bli så "att det värde som en diakon för en tid sedan uttryckte, går förlorat: 'Tänk vilket fantastiskt jobb jag har. Jag kommer just från ett två timmar långt samtal.' Det finns kvaliteter i att vi kan jobba så. Vi får inte tappa det kvalitativa, friheten."

Någon såg också en fara i hanteringen av framkomna data, vid jämförelser mellan församlingarna. "Vi får redan årligen ut kvantitativt material där man kan jämföra sig med liknande församlingar, men som inte ger en rättvisande bild av verkligheten. Statistik kan ge en helt felaktig bild om det kommer i 'orätta' händer och tolkas av någon som inte vet vad som ligger i de olika siffrorna. Siffrorna i sig utan förklaring, blir helt fel."

Implementering

En utveckling av kyrkostatistiken inom det diakonala fältet kräver en del. En församling erbjöd sig att vara "pilotförsamling". Man efterlyste information i samtliga kontrakt. Materialet behöver introduceras så att man får ställa frågor, så att man ser vilka medarbetare som bör hantera det och ser nyttan med det som styr och uppföljningsunderlag för det diakonala arbetet. Det behöver finnas en avdelad medarbetare på nationell nivå som man kan vända sig till för att ställa frågor om tveksamheter i hur materialet ska tolkas kommer upp. "Det bör finnas en person man kan fråga om hur man fyller i det, om

man kör fast, så att det blir möjligt. Särskilt när det är nytt. Sedan blir det inarbetat.”

Man vill veta mer!

I resonemangen om frågor upptäcker man kunskapsluckor. Det har uppstått frågor om annat än det som ryms inom frågorna, eller ens inom ramen för insamling av detta slag av data. Men ändå viktiga kunskapsbehov. Ett exempel: Det som kyrkoherden i det lilla pastoratet i glesbygden skulle vilja ha hjälp att undersöka gällde äldre ensamma i stugorna – ”Hur upplever dom bemötandet i samhället?” – så att kyrkoherden kan ha på fötterna i diskussionen med kommunen. Hur fungerar det för den enskilde, deras upplevelser? Det kräver intervjuer – ”som skulle ge oss underlag att vara gruskornet i sandalen – den politiska diakonin”.

Begränsningarna är uppenbara, men också möjligheterna. Kyrkolivsutskottet, yttrade sig 2011 över

en motion som efterlyste statistik om kyrkans sociala verksamheter (2011:14), och menade att mätningar kan ge mer kunskap om det diakonala arbetets innehåll och omfattning. Den kunskapen kan sedan användas som underlag för att se utvecklingstendenser, liksom för att göra jämförelser mellan olika enheter. ”Det ger även material för intern och extern information. Det går inte att bortse från att redovisningar uppmärksammas och lyfter fram det arbete som berörs” (Kyrkolivsutskottets betänkande 2011:17, s. 2).

Vår erfarenhet som vi redovisar i denna artikel, med röster från ett brett urval av pastorat och församlingar, är att de lokala kunskapsbehoven bör kunna samordnas med de nationella. Vi tror att den processen mår bra av att man samtalar om frågan: Vem vill veta vad? Vi har mötts av nyfikenhet och engagemang, i vissa fall direkt, i andra fall efter en diskussion om svårigheter och trösklar. Som en kyrko-

herde sa: ”Det första året kommer vi att pusta över detta, ha frågor. Sedan kommer vi att ha glädje av det.”

På vissa håll prövar man att utveckla församlingens verksamhetsuppföljning. Exempel och erfarenheter får gärna presenteras i dessa spalter. Mejla diakoni@svenskkyrkotidning.se!

SANNA LINDSTRÖM

Diakon, FM i socialt arbete, Stockholm

STIG LINDE

Diakon, FD i socialt arbete, Södertälje

Noter

1 Artikeln finns även publicerad på hemsidan: svenskkyrkotidning.se/artikel/hur-mater-vi-diakoni

2 internwww.svenskakyrkan.se/37027

3 Se Bromander, Jonas (1997) ”Till vad ska diakonal räkning tjäna?” I Straarup, Jörgen (red.) *Perspektiv på Svenska kyrkans statistik 1996*. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd; Linde, Stig (2010) *Församlingen i granskningssamhället*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet

Diakonins månad 2013

Inspirationsmaterialet för Diakonins månad 2013 har temat ”Hållbart liv – trovärdigt församlingsbyggande”. Det blir en releasesamling för materialet den 20 mars kl 9:30-13:00 (inkl lunch) på Söderkåren i Stockholm, Frälsningsarmén. Alla välkomna! Mer information kommer på Sveriges kristna råds webbplats www.skr.org.

Som vanligt kommer materialet att innehålla idéer, inspiration, berättelser och en del gudstjänstmaterial.

Ekumenisk referensgrupp för diakoni

Sveriges kristna råds referensgrupp för diakoni möts fyra gånger per år. I SKR:s arbetsgrupper arbetar kyrkorna och närstående organisationer/resurspersoner tillsammans för att:

- informera varandra om vad som görs i våra olika sammanhang
- förstärka effekterna av det som sker genom att samordna våra insatser där så är lämpligt.

Kontaktperson är Björn Cedersjö, direktor för ekumenisk diakoni, Sveriges kristna råd (bjorn.cedersjo@skr.org). Från Svenska kyrkan deltar Jan Sjögerud, diakon, kyrkokansliet i Uppsala. (jan.sjogerud@svenskakyrkan.se).